

Régi falfestmények Brassóban.

(Egy színes képmelléklettel meg egy szöveggéppel.)

I.

Brassónak legrégebb temploma a Szent Bertalanról nevezett, átmeneti korban épült egyház, mely körülbelül száz évvel régebb a csúcsíves stílű fekete templomnál. Kereszthajós épület szép kapukkal, jellegzetes párkánydísszel és mérműves ablakokkal. Egyik oldalkamarájában pedig, mely a templom déli oldalához van ragasztva, falfestményeket találunk. A 3—4 méter széles kamara kis keresztboltozott helyiség, mely valamikor ajtóval volt összekötve a templommal, magassága is mintegy 3—4 méter. Hogy mi volt rendeltetése, most már csak találgatni lehet; sekrestye nem volt, mert ez a másik oldalon van.

E kis kamra falait freskók borítják, melyeket a nem régen végzett templomfestés alkalmával földtek föl egészen s melyek bár erősen meg vannak rongálva, még így is fényes bizonyosságot tesznek a templom egykori pazar díszítéséről; mert kétségtelen, hogy nemcsak a kamara, hanem az egész szentély és a hajó oldalfalai is valamikor ki voltak festve.

Az ajtóval szemközti, vagyis a nyugati fal freskói maradtak meg a legjobb állapotban.

Első tekintetre feltűnik, hogy a képek három sorban vannak egymás fölött. Legfelül jobbra egy vitorlás hajót látunk, melyen egy püspök vezetése alatt a lelkek a menyország felé eveznek. Az alakokat nem lehet egészen tisztán kivenni, de valószínűleg itt is meg volt a szokásos sorrend: püspök, király, királyné, vitéz, barát, apáca, férfi és nő. A mennyországban fönt egy angyalfő látszik. A kép baloldalán a pokol van, melynek lánggal égő tűzéből egy elkárhozott lélek féltette látszik, a mint egyik kezében almát (?) tart. Lehet, hogy Évát akarja föltüntetni, ki elkövetvén az első bűnt, megnyitotta a poklot a bűnösök számára. E kép tehát szimbolikus. Ilyen a másik is, mert az ember élete csakugyan hasonlít a hajóhoz, mely vészes tengeren hanyódik, melyet a hit vezet a túlsó parton lévő menyország felé. E két kép között látszik még valami, a miről azonban nehéz eldönteni: ágasbogas fa-e (a paradicsomi tudás

fája) vagy valamely szörnyalak, ördög. A második sor képei vastag vöröses barna vonallal vannak elválasztva az előbbiektől. Úgy látszik valamely képsorozatnak egyes töredékei, de annyira hiányosak, hogy most már meg nem határozhatók. A baloldali képen egészen tisztán kivehető egy szent püspöknek alakja, a mint teljes ornátusban: pástorbottal kezében és süveggel fején székében ül és jobbát áldólag emeli föl. A többi alak azonban már annyira elmosódott, hogy a kép jelentése ki nem vehető. Talán valamely szentnek életéből vett jelenetet ábrázol e freskó. A kép alját koczkás dísz ékíti. Úgy tetszik azonban, hogy e díszítés a későbbi ráfestésből maradt meg, mert a festmény egy részét eltakarja. A jobboldali képsor románstíliú székekben ülő szentek alakjait tünteti föl, de már csak nyomai vannak meg az egyes alakoknak, úgy, hogy azokat meghatározni teljes lehetetlen. Az elsőnek fején a püspöksüveg tisztán kivehető. Még kevesebbet láthatunk a legalsó sor képeiből, de hogy voltak, világosan mutatják baloldalt a redőkbe szedett és fölfüggesztett lepel határozott vonalai s így azt sem tudjuk, mit akart ábrázolni vele a festő.

Az északi falon át egy ajtó vezetett a kereszthajóba, mely most be van falazva, de átmeneti stíliú boltíve ma is szabadon áll és festményei is elég jól kivehetőek. A boltív belső oldalán 3—3, összesen hat medaillonban szentek mellképei láthatók, felváltva ifjak és öregek, férfiak és nők. A kép körül írás nyomai tűnnek elő, bár csak egyes betűk vehetők ki tisztán, úgy, hogy olvasásuk nagyon nehéz. Pl. a baloldali második mellkép körül LEO·RVGIENS... felírás betűzhető ki, ha ugyan jól olvastam le, ez pedig Péter apostol leveléből vett idézet. Kérdés már most, hogy e szavak Péter apostolt akarják-e megjelölni vagy esetleg Márk evangelistát (kinek tudvalevőleg oroszlán a jelképe), avagy Leo pápát? Ugyan e képen egy mondatszalogot is látunk, melyen más írással IOH[ANNES] olvasható. Vajjon az alakra vagy esetleg a festőre vonatkozik-e, nem tudom. A betűk formája római capitalis, részben barát maiuscula.

A keleti falon, az ajtótól jobbra, szintén vannak falfestmények, de azokból csak három alak körvonalai vehetők ki, a mi valószínűleg valamely képsorozat egyik jelenetének töredéke. A déli falon, hol egy kis ablak van, a falfestmények nyomai is tönkrementek.

A freskók alapszíne kék, melyre sárga, vörös és barna színekkel rakta fel a festő alakjait. A körvonalrajz itt is uralkodik, sötétbarna vonalak határolják mindenütt az egyes alakokat, az arcz, szemek, haj, a ruha redőzete mind így van megrajzolva. Alakjai különben elég természetesekek és a kidolgozás is elég gondos.

A festmények tárgya, a mennyre az a maradványokból kivehető, nagyjában megegyezik az eddig ismertekkel, ámbár teljesen megegye-

zőnek vagy utánzatnak éppen nem mondható. Így a pokol, a menyország a középkori falfestmények ismert és kedvelt témája, de a kivétel itt más, egészen eredeti, mert pl. Éva alakja az almával, a menyország felé evező vitorlás hajó teljesen önálló felfogásra mutat. A bögözi és mezőtelegdi falfestményeken is ott látjuk a poklot, de a rokonság csak a tárgyban van meg s a bögözi kis sajka sem hasonlítható a mi hajónkhoz.¹ Viszont az ajtó boltívén levő mellképek elhelyezése hasonlít a csécsi diadalíven festettekéhez,² de az alakok egészen mások.

Falfestményünk korát a XIV. századra tehetjük. Eddigi falfestményeink három csoportba tartoznak: a dunántúli, felsőmagyarországi és a székelyföldi csoportba. Igaz ugyan, hogy ez esetből még nem lehet határozott következtetést vonni, de — tekintettel a földrajzi elhelyezésre — azt hisszük, hogy falfestményeink művészete a székelyföldiekkel rokon. Okvetlen szükséges tehát a szászföldi falfestmények pontos felvétele és egybegyűjtése, hogy megállapíthassuk e rokonság mibenlétét, fokát vagy esetleg egy negyedik iskola felállításának szükségességét, t. i. *a szászföldi iskoláét*. Rosenauer Jánosnak a szebeni nagytemplomban lévő hatalmas alkotása mindenesetre e mellett szól.

II.

A fekete templom déli oldalán van a régi plébánia-lak s vele egybe építve az a még régibb ház, melyben a barczasági káptalan emberemlékezet óta gyűléseit tartani szokta s éppen azért *káptalanháznak* nevezetik. A reformáció előtt ez volt a „Fraternitas corporis Christi“ nevű vallásos társulat háza. Néhány év előtt, midőn a káptalan termet kiakarták festeni és a vastag mézsréteget levakarták, kitünt, hogy az egész terem valamikor festve volt, még pedig nem figurális, hanem ornamentális freskókkal. A falfestmény azonban csak egyes darabjaiban volt visszaállítható, a legnagyobb összefüggő részlet az északi falon maradt meg, erről készült az az akvarell másolat, melyet itt rajzban is bemutatunk. Nagy kár, hogy legalább ezt a kis darabot nem őrizték meg sértetlenül az utókor számára s ma már semmit sem látunk a falfestményből, miután azt a javításkor bemázolták.

A mi magát a falfestményt illeti, az körben futó és egybefüggő virágszárakból áll, melyeken levelek és virágok láthatók, még pedig bimbó vagy kinyílt állapotban. A virágokban a tulipánt és a napraforgót ismerhetjük fel, melyek kecsesen váltakoznak és fonódnak egybe. Az elrendezés izléses és a sokféle nagyságú és alakú virág a rajzot igen változatossá teszi. Az alapszín zöldesszürke, melyből erősen kiemelked-

¹ Archaeologiai Értesítő 1898. évf. 388. l.

² Ugyanott 1899. évf. 207. l.

nek a sötét vonallal határolt virágok, a fekete ágak, a vörössel árnyékoltsárga szirmok.

Önként felmerül a kérdés, szabad kézzel rajzolta-e meg a festő e virágokat vagy pedig ú. n. patronokkal dolgozott? Seraphin Fr.



Vilmos, a ki e falképeket először ismertette, azt állítja, hogy „ügyes és gyakorlott kezű mestertől származnak“, a miből az következne, hogy nem patronokkal készítette.¹ El kell fogadnunk véleményét, miután most már lehetetlen utána járni a dolognak; pedig nincs könnyebb dolog, mint a szabadkézzel készített ornamentális rajzot a kivágott minták után készültől megkülönböztetni. A nagyon szabályos körvonalak, a nem

mindig pontosan ráhelyezett színezés rögtön elárulják a patronok használatát.

E freskó a XVII. század végéről, illetőleg a XVIII. század elejéről való. Ezt mutatja stílusa, ezt bizonyítják történelmi adatok is. Ismeretes dolog ugyanis, hogy 1689-ben egész Brassó városa — és vele a káptalanház is — teljesen leégett s így nem lehetetlen, hogy közvetlen azután, hogy a házat is rendbehozták, a kifestést is megcsináltatták. Más részről tudjuk, hogy a feketetemplom mennyezete a nagy tűz alkalmával beszakadván, hosszú ideig födetlen maradt, mert hiányzott a kijavításhoz való anyagi fedezet; valószínű tehát, hogy a káptalan terem kifestésére sem gondoltak rögtön, hanem csak később. A régi helyi krónikákban azt olvassuk, hogy 1776-ban a plébániai épület (és természetesen a vele kapcsolatos káptalanház is) gyökeres renováláson ment keresztül s így a kifestést is esetleg csak ekkor eszközölték.² Annyi azonban bizonyos, hogy 1793-ban már meg volt, mert a terem mennyezetgerendái a felírás szerint ezen évben cseréltettek meg s ezeknek helye a festésből van kivágva, tehát a freskó már régebbi. Egyébként az a nagyvirágos minta, melyet falfestményünkön látunk, nem áll egyedül, mert a XVII—XVIII. századbéli erdélyi ötvösműveken, faragványokon, himzéseken igen gyakran találkozunk vele. Többi között ott látjuk a feketetemplom ama kapuin is, melyek a nagy tűz után készültek. Méltán nevezhetjük tehát e nagyvirágos díszítést *erdélyi stílnak*. Falfestményünk is tehát a mellett tanuskodik, hogy e kedvelt mintát még falfestőink is nagy előszeretettel alkalmazták.

Gyárfás Tihamér.

¹ Korrespondenzblatt des Vereines für Siebenbürgische Landeskunde 1902. évf. 114. l. kép nélkül.

² Quellen zur Geschichte der Stadt Brassó IV. k. 61. l.